

Ціко Христина Володимирівна,
здобувач вищої освіти 2-го курсу
юридичного факультету Національної
академії внутрішніх справ
Науковий керівник: **Тихомиров Денис
Олександрович**, доцент кафедри
теорії держави та права Національної
академії внутрішніх справ, доктор
юридичних наук

ПРАВОВА ПРИРОДА КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИХ ЦІННОСТЕЙ

У сучасному суспільстві цінності становлять онтологічну основу культури, політики, права, які є свідченням побудови громадянського суспільства на засадах цінностей і принципів, а не вузьких групових інтересів чи з позиції сили. Це також є свідченням бажаної, декларованої та певною мірою реалізованої відкритості суспільства, його демократичності, розвиненості соціальних структур, зокрема правової держави.

Для розкриття змісту поняття «конституційні цінності» потрібно структурувати поняття на складові частини («конституційний» та «цінності»). Аналіз конституційних цінностей через їх соціальну сутність (як різновид соціальних, зокрема, правових цінностей) дає можливість пов'язати гносеологію конституційних цінностей із генезою ідей про природне право. Це наштовкує на велику кількість підходів до розуміння права як природного феномену чи як штучно створеного, що відкриває пряму співзалежність між домінуючим праворозумінням (як теоретичним обґрунтуванням системи цінностей) та сутністю права.

У літературі зустрічаємо різноманітні інтерпретації соціальних цінностей, зокрема, їх характеризують певними ознаками: вони виникають у соціальній площині і втілюються в ідеях, принципах, зразках, нормах, цілях, ідеалах; як елемент моральної свідомості, соціальні цінності історично формуються внаслідок економічних, релігійних, політичних та інших обставин; вони є ідеальними моделями поведінки і мають здатність задовольняти потреби та інтереси людини, соціальних груп, суспільства в цілому.

Таким чином, система соціальних цінностей являє собою частину цінностей, пов'язану з публічною (соціальною) комунікацією. Соціальні цінності розглядаються як об'єкти інтересів людини, явища, які здатні задовольняти потреби людини (тобто існують у зв'язку з людиною) і є щоденним орієнтиром у соціальних комунікаціях.

Соціальні цінності, які діють у правовій сфері, набувають характеру правових цінностей. Вони пронизують правосвідомість суспільства і з часом стають основними принципами права. Право як ціннісне утворення має вихідною основою такі моральні феномени, як справедливість, обов'язок, відповідальність, свобода і автономія людини. [1, с.121] Тому можемо прослідити не лише аксіологічну природу права, а й глибше – антропологічне обумовлення правових цінностей і принципів. Правові принципи та ідеали є цінностями тією мірою, якою вони зв'язані з людиною і проявляються у системі юридичних прав і свобод.

Ми з'ясували, що цінності вважаються суб'єктивними умовами можливості існування права. Існує думка, що цінності є необхідними атрибутами права, завдяки яким воно набуває свого змісту, формуються дозволи, заборони, зобов'язання. Вони знімають момент байдужості у поведінці правового суб'єкта, і без них феномен права був би неможливим [2, с.412]. Тому право розглядається як найважливіша ланка між ідеальною моральною свідомістю та суспільством.

Правові цінності утворюють гнучку систему, що існує в просторі реалізації інструментальної цінності права та моделює цілі його функціонування у суспільстві. З іншого боку, правові цінності складають онтологічну основу права і є найбільш важливим фактором його розвитку. В такий спосіб система правових цінностей являє собою змістовне наповнення права.

Продовжуючи аналіз прикметника «конституційний», з'ясуємо, чи є він тотожний тому, що парламент, який «встановлює конституцію, буквально пише ці цінності в тексті конституційного документа... Таке використання слова «конституційне» передбачає думку про те, що письмова конституція може надати будь-яке значення конституційним цінностям». [3]

Якщо відштовхнутися від позитивістської точки зору, тоді запропоноване вище розуміння суті конституційного є вірним.

Тобто, конституційне – таке, що встановлене у конституції законодавцем. Якщо ж подивитися на проблему з природно-правової точки зору, то конституційними є положення, які відповідають неписаним конституційним нормам та принципам (природне право, принцип справедливості та розумності тощо), які «не зафіксовані у конституційному тексті, але органічно з ним пов'язані, а також конституційним цінностям та легітимним цілям конституційно-правового регулювання у суспільстві». [4, с.128]

У цьому контексті слушною є думка Т. Пейна, що «конституція не є документом уряду, а документом людей, які входять до уряду. А уряд без конституції – це влада без права на неї. [5] Тобто можна зробити висновок, що у правовій державі публічна влада повинна бути легітимною, тобто визнаною народом. Основою легітимації влади є конституція, яка є одночасно результатом демократичної легітимації та основоположним актом, що регламентує легітимацію влади. Таким чином, «конституція – це насамперед акт установчої влади народу, яка є первинною щодо установлених влад, до яких з-поміж інших належить і законодавча влада». [6] З вищенаведеного випливає, що обмеження предмета конституційного права тільки нормами конституційного законодавства не відповідає практиці сучасних держав у процесі здійснення конституційного правосуддя.

Цінність Конституції проявляється в тому, що вона є унікальним документом, в якому виражається система цінностей і програма життя суспільства, держави, яка має якості загальності та обов'язковості.

Конституційні цінності розглядають як блага, втілені в різних юридичних формах, які закріплені в конституції і виводяться з її змісту шляхом офіційного тлумачення. Конституційні цінності також розглядають як універсалії, які забезпечуються засобами правового захисту відповідно до конституції та визначають зміст її принципів і норм. [7, с.85]

Ефективна взаємодія правової держави і громадянського суспільства можлива на ґрунті загальнолюдських цінностей та природного права, які знайшли своє втілення у принципах права. Вагома роль у процесі забезпечення такої взаємодії відводиться конституційним судам. Конституційний Суд

України, завданням якого є утвердження верховенства права, нерідко звертається до таких цінностей і принципів.

Отже, поняття «конституційні цінності» відображає велику частину правової реальності, яка наділена унікальними ознаками, якостями та змістом і складає певну цілісність, яка має самостійне значення. Суть конституційного розкривається як така, що встановлена законодавцем у конституції. Якщо ж подивитися на проблему з природно-правової точки зору, то конституційними є положення, які відповідають неписаним конституційним цінностям та принципам, а також легітимним цілям конституційно-правового регулювання у суспільстві.

Аналіз конституційних цінностей через їх соціальну сутність (як різновид соціальних, зокрема правових, цінностей) та використовуючи методологію філософії права дає можливість пов'язати конституційні цінності з ідеєю природного права. Антропна природа конституційних цінностей відображена через їх прямий і безпосередній зв'язок з людиною і знайшла свій прояв у підході до ієрархії конституційних цінностей, на вершині якої знаходиться людська гідність. Людська гідність є найвищою соціальною цінністю та відображає особливе значення і роль людини у поєднанні з суспільством. Верховенство права є інструментальною (процедурною) цінністю і виникає лише за умови ефективної реалізації вищезазначених основних конституційних цінностей.

Список використаних джерел

1. Гришук О. Філософія конституційних цінностей Київ : ВАІТЕ. 2019. 121 с.
2. Жербовська К. Правові цінності у взаємодії правових систем : дис ... канд юрид наук Одеса :НУ «ОЮА». 2017. 412 с.
3. Nishihara H. The significance of constitutional values. Vol. 4 No. 1. 2001. P. 1-18 URL: https://www.researchgate.net/publication/26634874_The_significance_of_constitutional_values
4. Савчин М. Конституціоналізм і природа конституції Ужгород : Ліра. 2009. с.128
5. Пейн Т. Права людини Львів : Літопис. 2000. 283 с.
6. Ковальчук В. Конституція та легітимація державної влади URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnulpurn_2016_855_54
7. Савчин М. Конституціоналізм і природа конституції Ужгород : Ліра. 2019. 85 с.

8. Конституційне право: підручник / за загальною редакцією М.І. Козюбри. / Ю.Г. Барабаш, О.М. Бориславська, В.М. Венгер, М.І. Козюбра, О.М. Лисенко, А.А. Мелешевич. – К.: ВАІТЕ. 2021. 528 с.

9. Мірило верховенства права (правовладдя) національного рівня: практика України (Rule of law Checklist at national level: case of Ukraine) / за заг. ред. М. Козюбри, Київ. 2020. 151 с.

Ярошенко Юлія Вікторівна,
ад'юнктка ад'юнктури та докторантури
Національної академії внутрішніх справ

НАВЧАННЯ ЯК ЕЛЕМЕНТ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ

Корупція – це явище, що існувало впродовж сотен років та продовжує існувати на даний час. Рівень існування корупції, на даний час є лакмусовим папірцем, що проявляє та показує рівень розвитку держави та суспільства. Отже дослідження протидії та запобігання корупційних діянь є актуальним та важливим питанням наукового дослідження на сьогоднішній день.

Поняття корупції не визначено законодавством України та знаходиться більше в сфері наукового використання. Вітчизняні представники юридичної науки виділяють наступні ознаки корупції:

- корупція є цілісним багаторівневим і багатовимірним соціально-правовим явищем;
- корупція має системний характер;
- корупція здебільшого є латентною, тобто прихованою;
- суб'єктами корупції є державні службовці або службовці комерційних чи інших організацій (в тому числі міжнародних), а за пасивного підкупу – і фізичні особи;
- корупція відбувається у вигляді підкупу (пасивного або активного) або у вигляді систематичного незаконного використання службовцями свого статусу в корисливих цілях;
- метою корупціонерів (суб'єктів корупції) є передусім незаконне отримання матеріальних, інших благ і переваг, в тому числі немайнового характеру. [1. с. 43]

Отже корупцію можна визначити як системне, латентне соціально-правове явище, що здійснюється з метою отримання